

28. Patyka N.I. Bank Lending to agriculture in Ukraine / N.I. Patyka // Економіка АПК. — 2018. — № 2. — С. 40–48.

29. Wharton C.R. Infrastructure for Agriculture Growth in South Worth and Johnston, (Eds) Agricultural Development and Economic Growth. Cornell University Press, New York, 1967.

Стаття надійшла 29.06.2018

УДК 339.5:339.9

DOI.10.33111/vz_kneu.19.18.01.04.026.032

Галнайтите Аісте,

Кандидат наук, науковий співробітник,
Литовський інститут аграрної економіки,
Кудіркос, вул. 18-2, Вільнюс, Литва,
електронна пошта: aiste@laei.lt
ORCID: 0000-0003-0865-7990

Вірджинія Наміотко,

Кандидат наук, науковий співробітник,
Литовський інститут аграрної економіки,
Кудіркос, вул. 18-2, Вільнюс, Литва,
електронна пошта: virginia@laei.lt
ORCID: 0000-0002-9210-8347

Овчаренко Анна,

аспірант кафедри міжнародної торгівлі та маркетингу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
проспект Перемоги, 54/1, Київ, Україна
e-mail: ovcharenkoasergeevna@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0888-2760

КООПЕРАТИВИ ТА КЛАСТЕРИ В ОРГАНІЧНОМУ СЕКТОРІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Galnaitytė Aistė,

PhD, Research Fellow,
Lithuanian Institute of Agrarian Economics,
Kudirkos Str. 18-2, Vilnius, Lithuania,
e-mail: aiste@laei.lt
ORCID: 0000-0003-0865-7990

Namioško Virginia,

PhD, Research Fellow,
Lithuanian Institute of Agrarian Economics,
Kudirkos Str. 18-2, Vilnius, Lithuania,
e-mail: virginia@laei.lt
ORCID: 0000-0002-9210-8347

Ovcharenko Anna

PhD student in International Economic Relations
KNEU named after Vadym Hetman
Peremohy avenue, 54/1, Kyiv, Ukraine
e-mail: ovcharenkoasergeevna@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0888-2760

COOPERATIVES AND CLUSTERS IN ORGANIC SECTOR: INTERNATIONAL PRACTICES

Анотація. У статті розглянуто та розкрито міжнародний досвід функціонування кооперативів і кластерів в органічному секторі із визначення переваг і мотивів таких форм об'єднання, враховуючи специфіку торгівлі органічною агропродовольчою

продукцією. Виявлено характерну особливість кооперативної форми, яка є притаманною для більшості існуючих органічних кооперативів і має соціально направлений характер, оскільки ідея органічного виробництва полягає у синергії усіх його аспектів — економічного, екологічного, технічного та соціального. Досліджено переваги та важливість для місцевого населення діяльності існуючих кооперативів органічних виробників у світі, що полягають у забезпеченні населення сталим потоком екологоощадної та безпечної продукції, створенню додаткових робочих місць, розвитку локальної інфраструктури, встановленню довірливого двостороннього прямого зв'язку між виробником і споживачем, оскільки наявність посередників у такій системі призводить до виникнення інформаційної асиметрії, в результаті чого виникає так звана «криза довіри». Зазначено необхідність створення кластеру як дієвої платформи для діалогу між виробниками органічної продукції, органами місцевої влади та інших зацікавлених сторін, з метою нівелювання поточних проблем функціонування органічного ринку та обговоренню його подальшого напрямку розвитку. Враховуючи, що органічний сектор України має експортоорієнтований напрям розвитку та значний нереалізований потенціал, було визначено, що доцільним є створення кооперативів задля збільшення обсягів експорту органічної агропродовольчої продукції, що вигідно вітчизняним виробників з комерційної та виробничої точки зору, оскільки в Україні виробники органіки представлені малими та середніми підприємствами. Наголошено на необхідності створення кластерів для ініціювання обміну досвідом та технологіями, спільним вирішенням проблемних питань, розробки та імплементації проектів в органічному секторі, проведенню тренінгів, промокампаній просвітницького напрямку тощо.

Ключові слова: кооперативи, кластери, міжнародний ринок органічної агропродовольчої продукції, органічний сектор, експорт

Abstract. The article examines and discloses the international experience of operating cooperatives and clusters in the organic sector to determine the benefits and motives of such forms of association, taking into account the peculiarities of organic food trade. The characteristic feature of the cooperative form, which is inherent in most existing organic cooperatives, has a socially oriented character, is revealed, since the idea of organic production is a synergy of all its aspects — economic, environmental, technical and social. The advantages and importance for the local population of existing cooperatives of organic producers in the world, which are to provide the population with a steady stream of environmentally friendly and safe products, to create additional jobs, to develop local infrastructure, to establish a credible two-way direct link between producer and consumer, are investigated, therefore mediators in such system lead to information asymmetry, resulting in the so-called «crisis of confidence». The necessity of creating a cluster as an effective platform for dialogue between organic producers, local authorities and other stakeholders, in order to eliminate current problems of functioning of the organic market and discuss its further direction of development, is outlined. Considering that the organic sector of Ukraine has an export-oriented development direction and considerable unrealized potential, it was determined that it is advisable to create cooperatives in order to increase the volume of exports of organic products, which is advantageous for the domestic producers from the commercial and production point of view, since the organic producers are medium-sized enterprises. It is emphasized the need to create clusters to initiate the exchange of experience and technologies, joint problem solving, development and implementation of projects in the organic sector, training, promotional campaigns and more.

Key words: cooperatives, clusters, international market of organic agri-food products, organic sector, export

Постановка проблеми. Зростання платоспроможного попиту на органічну агропродовольчу продукцію призвело до виникнення глобального ринку органічної агропродовольчої продукції. Наявність незадоволеного попиту ство-

рює бізнесові можливості для органічних виробників, зокрема для експорту органічної агропродовольчої продукції до країн, які відчують нестачу органічної агропродовольчої продукції. Оскільки органічні виробництва в більшості країн представлені малими та середніми підприємствами, то для нарощення обсягів експортної продукції, доцільним є об'єднання виробничих, фінансових, маркетингових зусиль за допомогою створення кооперативів і кластерів.

Усе це обумовлює подальше дослідження переваг використання таких форм співробітництва в органічному секторі задля отримання конкурентних переваг на глобальному ринку органічної агропродовольчої продукції.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченням особливостей функціонування органічних кластерів і кооперативів займалися такі зарубіжні вчені: М.Р. Коттіла, П. Ронні, Є. Джайніке, С. Гоетс, К. Дімітрі та інші. Проблеми розвитку кооперації органічних виробників та створення органічних кластерів на світовому та вітчизняному ринку досліджували вітчизняні науковці Р. Безус, О. Маслак, Ю. Ушкаренко, Н. Зіновчук, Є. Мілованова та інші. Необхідним є подальше дослідження особливостей функціонування кооперативних і кластерних форм організації бізнесу в органічному секторі в контексті експортної орієнтації українських виробників.

Методика дослідження. У роботі використано як загальнонаукові: метод аналізу та синтезу під час дослідження домінуючих форм об'єднання органічних виробників; графічний метод для характеристики проблем, які виникають між виробником і споживачем органічної агропродовольчої продукції.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Переважання попиту на органічну агропродовольчу пропозицію над пропозицією, зростання кількості представників середнього класу, які є екологічно орієнтованим і комерційна привабливість виробництва органічної продукції змушують виробників органічної продукції до об'єднання виробничих, фінансових, маркетингових зусиль для отримання конкурентних переваг на міжнародному ринку органічної агропродовольчої продукції. Саме тому доцільним є дослідження світового досвіду створення кооперативів та кластерів в органічному секторі та обґрунтування необхідності запровадження таких бізнесових форм в Україні.

Метою дослідження є висвітлення/вивчення світової практики функціонування органічних кластерів і кооперативів у світі та впровадження досвіду в аграрному секторі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність законопроектів є не єдиною умовою створення конкурентного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках органічної агропродовольчої продукції, не менш важливим є вибір форми організації виробництва. Кооперативна форма ведення бізнесу є досить поширеною в більшості країн світу, зокрема у сільськогосподарському секторі. Кооперативи представляють собою об'єднання учасників, які переслідують певні цілі: продуктову диференціацію, створення та поширення бренду, долучення до практики ведення «зеленого бізнесу», забезпечення місцевого населення стабільним потоком продукції тощо. Така форма співробітництва є поширеною і в органічному секторі, яка включає онлайн доставку їжі, системи доставки в коробах (food box distribution), місцеве постачання продукції тощо (табл. 1).

Таблиця 1

НАЙБІЛЬШІ ОРГАНІЧНІ АГРОПРОДОВОЛЬЧІ КООПЕРАТИВИ У СВІТІ

Назва кооперативу	Країна, рік	К-ть учасників	Продукція	Ринки
1. Organic Valley/ CROPP (Coulee Region Organic Produce Pool) Cooperative	США, 1988	2044 сімейних фермерства + 932 працівника	молочна про- дукція, яйця, м'ясна та рос- линна продук- ція	США, Канада, Австралія, Вели- кобританія
2. Organic Milk Suppliers Cooperative Ltd (Omsco)	ВБ, 1994	Більше 270	молочна про- дукція	США, країни ЄС та Близького Схо- ду, Австралія ¹
3. Coopérative régionale d'agriculture biologique (CORAB)	Франція, 1998	170	зерно	—
4. Nautilus Organic	Нідерланди, 1987	50 фермерів	овочі та фрукти	Німеччина, Ве- ликобританія, Франція, Італія, скандинавські країни
5. Pachamama Coffee Cooperative	США, 2001	5 груп виробни- чих груп: COCLA, PRODECOOR, MANOS. LA UNION, OCFCU	кава	США
6. Prince Edward Island Certified Organic Producers Cooperative (PEICOPC)	Канада, 2002	50	широкий асор- тимент продук- ції рослинни- цтва та тваринництва	—
7. Cooperativa Sin Fronteras (міжнаро- дний кооператив)	Аргентина, Перу, Брази- лія, Панама, Коста-Ріка, Нікарагуа, Гватемала та Італія	30 асоціацій ор- ганічних та ви- робників спра- ведливої торгівлі	кава, цукор, тропічні фрук- ти, мед, какао	Європа, США, Канада, Японія

Джерело: побудовано автором на основі [1–5]

Перевагами створення кооперативів органічних агропродовольчих є об'єднання виробничих зусиль; можливість залучення додаткових коштів (наприклад, у 2017 р. в Австралії було створено органічний інвестиційний кооператив «The Organic & Regenerative Investment Co-operative — ORICoop»); проведення досліджень та освітніх заходів; забезпечення місцевого населення органічним агропродовольчими товарами тощо. Характерною особливістю органічних кооперативів на глобальному органічному агропродовольчому ринку є його соціальна складова, що має прояв у створенні демократичної спільноти, в якій кожен

¹ Австралія — регіон, що включає Австралію, Нову Гвінею, Нову Зеландію та прилеглі Тихоокеанські острови.

отримує «справедливий дохід». Такі кооперативні форми вбачають свою діяльність у створенні об'єднання, функціонування якого сприятиме створенню нових робочих місць, надані прямого доступу до органічної агропродовольчої продукції, розвитку місцевої інфраструктури та поширенню екологічного способу життя серед спільноти. Однією із найважливіших функцій існування такого типу кооперативу є створення довірливого двостороннього прямого зв'язку між виробником і споживачем, оскільки через наявність посередників частіше за все виникають «інформаційна асиметрія та криза довіри» (табл. 2), а їх усунення дозволить зменшити собівартість продукції та сприятиме соціалізації сільського господарства.

Таблиця 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМ, ЩО ВИНИКАЮТЬ МІЖ ВИРОБНИКОМ ТА СПОЖИВАЧЕМ ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Проблема		
зростання ціни в процесі руху від виробника до продавця	інформаційна асиметрія (криза довіри)	віддаленість виробника від споживача
Рішення		
вилучення проміжних посередників, прямий канал постачання	створення довірливих відносин між виробником та споживачем	налагодження прямого контакту між виробником та споживачем
Результат		
зменшення собівартості продукції	соціалізація сільського господарства	рівноправність та стабільність у відносинах

Джерело: власна розробка автора

Для експорторієнтованої моделі органічного сектору України будь-який вид об'єднання учасників органічного ринку може потенційно сприяти отриманню конкурентних переваг на глобальному органічному агропродовольчому ринку. Оскільки для міжнародних ринків, в тому числі і українського, характерним є домінування малих і середніх органічних фермерств, їх кооперація дозволить вирощувати необхідні обсяги органічної продукції для експорту, сприяти обміну досвідом, технологіями та проведенню навчальних заходів. В Україні вже почали формуватися перші кооперативи органічних виробників, серед яких позитивні результати демонструє СОК «Київський» (2014 р.) — експортер ягід до європейських країн, СОК «Родинний добробут» (2015 р.) — виробник органічних овочів, «Перший національний аграрний кооператив» (2015 р.) — виробник спельти, яблук, часнику та горіхів. Залучення фінансів, модернізація виробництва та зменшення кількості посередників сприятимуть розвитку національного органічного сектору.

Ще одним вектором розвитку українського органічного виробництва є створення органічного кластеру, який дозволить налагодити прямий зв'язок між органічним бізнесом та інститутами (банками, органами влади, ВНЗ, сертифікаційними органами тощо). Кластерна форма співробітництва надасть можливість проведення досліджень і створення навчальних програм, доступу до маркетингових і технологічних знань та ресурсів, сприятиме розвитку локальної інфраструктури (табл. 3).

ОРГАНІЧНІ АГРОПРОДОВОЛЬЧІ КЛАСТЕРИ У СВІТІ

Назва кластеру	Країна, рік	Учасники	Мета
1. Voivodina organic cluster	Сербія, 2014	Цей кластер має 65 членів: 2 університети, 2 факультети, 2 інститути, Sec. Agric Школа, систему органічного контролю, 8 органічних НУО, 10 органічних компаній і 39 органічних фермерів з провінції Воєводина	<ul style="list-style-type: none"> - розробка нових ініціатив; - обмін інформацією; - маркетинг; - встановлення нових правил і стандартів; - сприяння створенню та впровадженню інновацій
2. Organic science cluster II	Канада, 2013-2018	Цей кластер має більше 65 членів + Органічний аграрний центр Канади та Органічна Федерація Канади. До роботи кластеру також залучено 170 науковців і більше 36 дослідницьких структур Канади	Надання конкурентних переваг національним виробникам шляхом розвитку інновацій
3. Myanmar organic cluster (Myanmar Fruit, Flower and Vegetable producer and exporter association (MFVP))	Республіка Союзу М'янма, 2006	Більше 40 тис. учасників	<ul style="list-style-type: none"> - посередництво між державними органами влади та приватним бізнесом; - юридична підтримка та торгові переговори; - організація семінарів, тренінгів тощо; - дослідження ринку; - вирішення суперечок та арбітраж; - організація виставок, ярмарок тощо
4. The Organic Products Cluster in Rhône Alpes	Франція, 2005	900 компаній, зокрема органічні с.-г. виробники, органічні переробні компанії та органічні виробники косметики	Сприяння співпраці міжнародних та приватних структур за трьома напрямками: навчання, інновації, маркетинг
5. Organic Products Cluster (OPC)	Греція, 2006	—	Розвиток та зміцнення органічного сектору Греції, інформування суспільства щодо переваг органічного виробництва

Джерело: побудовано автором на основі [6–10]

В Україні нині діє Український органічний кластер [11], який об'єднує 19 учасників органічного ринку, серед яких є виробники, логістичні компанії, представники науково-освітніх закладів, органів державної влади тощо. Метою кластеру є зміцнення спроможності учасників органічної аграрної галузі на національному рівні та прискорення розвитку органічного сільського господарства шляхом:

- визначення спільної компетенції та сфер співпраці членів кластера;
- ініціювання створення продуктів з доданою вартістю, що виникають внаслідок спільних можливостей і їх комерціалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- передача знань і технологій і міжнародний обмін досвідом;

- встановлення зв'язків з національними та міжнародними галузевими та міжгалузевими кластерами та його членами, налагодження взаємодії з кластерами та іншими об'єднаннями в суміжних галузях (переробна, харчова, косметична, біотехнологічна, відновлювана енергетика, інформаційні технології);
- ініціювання спільних проектів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні, покликаних посилити конкурентоспроможність учасників;
- організація рекламно-просвітницької, тренінгової та інформаційної діяльності;
- міжнародна діяльність кластера та її членів.

Мінагрополітики також готове підтримати СОК за допомогою спільного фінансування, відповідно до якого буде здійснено компенсацію 70 % придбаного обладнання, що допоможе виробникам розширити асортимент продукції, яка має додану вартість.

Висновки. Україна має значний потенціал для розвитку органічного виробництва та збільшення експорту органічної агропродовольчої продукції до багатьох країн світу, зокрема країн ЄС, з якими українські виробники вже мають налагодженні відносини. Однак, для нарощення обсягів органічного виробництва з метою подальшого експорту необхідно обрати форму ведення бізнесу, особливу цікавість становлять кластерна та кооперативна форма, ефективність яких доведена зарубіжним досвідом і наявність спільних проектів, які включають додаткове надходження коштів та обмін досвідом.

Література

1. Organic Milk Suppliers Cooperative Ltd [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.omSCO.co.uk>.
2. Nautilus Organic [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.nautilusorganic.nl>.
3. Pachamama Coffee Cooperative [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.pacha.coop>.
4. The PEI Certified Organic Producers Co-op (COPC [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://organicpei.com>.
5. Cooperativa Sin Fronteras [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.cooperativasinfronteras.net>.
6. Vojvodina organic cluster [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://vok.org.rs/en/>.
7. Organic Science Cluster II (2013 2018) [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.dal.ca/faculty/agriculture/oacc/en-home/organic-science-cluster/OSCI.html>.
8. Myanmar organic cluster [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.mfvp.org/>.
9. Organics Cluster in Rhône-Alpes [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.organics-cluster.com/>.
10. Organic Products Cluster [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.biocluster.gr>.
11. Український органічний кластер [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://organiccluster.com.ua/>.

References

1. Organic Milk Suppliers Cooperative Ltd. Retrieved from: <http://www.omSCO.co.uk>.
2. Nautilus Organic. Retrieved from: <https://www.nautilusorganic.nl>.

3. Pachamama Coffee Cooperative. Retrieved from: <https://www.pacha.coop>.
4. The PEI Certified Organic Producers Co-op (COPC). Retrieved from: <http://organicpei.com>.
5. Cooperativa Sin Fronteras. Retrieved from: <http://www.cooperativasinfronteras.net>.
6. Vojvodina organic cluster. Retrieved from: <http://vok.org.rs/en/>.
7. Organic Science Cluster II (2013-2018). Retrieved from: <https://www.dal.ca/faculty/agriculture/oacc/en-home/organic-science-cluster/OSCII.html>.
8. Myanmar organic cluster. Retrieved from: <http://www.mfvp.org/>.
9. Organics Cluster in Rhône-Alpes. Retrieved from: <http://www.organics-cluster.com/>.
10. Organic Products Cluster. Retrieved from: <http://www.biocluster.gr>.
11. Ukrainian Organic Cluster. Retrieved from: <https://organiccluster.com.ua/> [In Ukrainian].

Стаття надійшла 29.06.2018

УДК 537.176.24

DOI.10.33111/vz_kneu.19.18.01.05.033.039

Швиданенко Олег А.
 професор кафедри міжнародної економіки
 ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
 проспект Перемоги, 54/1, Київ, Україна
 e-mail: o.shvidanenko@gmail.com
 ORCID: 0000-0001-7369-1762

Бусарєва Т.Г.
 доцент кафедри міжнародної економіки
 ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
 проспект Перемоги, 54/1, Київ, Україна
 e-mail: sutner@ukr.net
 ORCID: 0000-0001-9563-8120

ПРОРИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІКИ ШЬОСТОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ

Shvydanenko Oleh
 professor of the department of international economics
 SHEE «KNEU named after Vadim Hetman»
 Peremogu Avenue, 54/1, Kiev, Ukraine
 e-mail: o.shvidanenko@gmail.com
 ORCID: 0000-0001-7369-1762

Busarieva Tetyana
 associate professor of the department of international economics
 SHEE «KNEU named after Vadim Hetman»
 Peremogu Avenue, 54/1, Kiev, Ukraine
 e-mail: sutner@ukr.net
 ORCID: 0000-0001-9563-8120

DISRUPTIVE TECHNOLOGIES AS THE BASIS OF THE ECONOMY OF THE SIXTH TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT

Анотація. Еволюція соціально-економічних систем має нелінійний характер, в ній містяться як періоди плавних змін, так і різких трансформаційних стрибків. Через десять років після початку економічної кризи 2007–2009 рр. темпи відновлення і американської та європейської економіки залишаються вкрай низькими. Однією з причин стагнующого стану економік розвинених країн є структурний і технологічний